

Harry Beltman

Luistertoetsopgaven in Frans of Nederlands – maakt het iets uit?

De luistertoets Frans voor het D-programma had in 1996 voor het eerst Nederlandstalige opgaven. Voor dat hiertoe – op verzoek van menig docent Frans – kon worden besloten, werd onderzoek gedaan naar de effecten van een dergelijke verandering. In dit artikel wordt aangetoond, dat de toets door het gebruik van Nederlandse opgaven gemakkelijker is geworden en dat de rangorde van de leerlingprestaties er niet door wordt beïnvloed. Zoals bij alles in het leven is er echter ook een keerzijde. Om de toets op de gewenste moeilijkheidsgraad te houden, moet moeilijker taalmateriaal in de D-toets worden opgenomen.

De luistertoetsen moderne vreemde talen hebben vanaf hun ontstaan in 1974 opgaven in de doeltaal gehad. Daartoe is destijds besloten, omdat uit onderzoek was gebleken dat gebruik van Nederlands of doeltaal geen verschil maakte voor de gemiddelde prestatie van de leerlingen (bij Frans) of dat – waar de gemiddelde prestatie wel hoger was – de rangvolgorde van de leerlingprestaties er niet door werd veranderd (Engels en Duits). Docenten achtten het bovendien wenselijk de opgaven in de doeltaal aan te bieden (Groot 1976). Dit laatste werd bevestigd door peilingen onder docenten, die sindsdien periodiek plaatsvonden.

Uitgangspunt bij het gebruik van de doeltaal in de opgaven is altijd geweest, dat het taalgebruik daarbij voor de leerlingen niet tot leesproblemen zou mogen leiden; het gaat in de toets immers om luistervaardigheid. Door toetsconstructeurs en begeleidende commissies werd en wordt dan ook altijd gewaakt voor moeilijk vocabulair of ingewikkelde grammaticale constructies in de opgaven.

Bij de luistertoetsen Engels vbo-B en Frans vbo/mavo-C maakt de geringe leesvaardigheid van de leerlingen het gebruik van de doeltaal in de opgaven pro-

blematisch. Daarom zijn de opgaven van die toetsen in het Nederlands gesteld. De laatste jaren is de roep onder docenten Frans om ook de D-toets Frans te voorzien van Nederlandse opgaven toegenomen. De verwachting van de docenten daarbij is, dat de resultaten van de leerlingen op de toetsen beter zullen worden. Om na te gaan of dat het geval is, werd besloten een onderzoek op te zetten. Daarbij gaat het er niet alleen om te constateren hoeveel eenvoudiger de luistertoets voor de leerlingen wordt, maar ook of het voordeel voor alle leerlingen vergelijkbaar groot is. Zo is het denkbaar dat de zwakkere leerlingen meer voordeel hebben van Nederlandse opgaven dan sterke leerlingen. Het is zaak dergelijke effecten vast te stellen, alvorens tot invoering van Nederlandse opgaven in de D-toets voor Frans over te gaan.

Opzet van het onderzoek

In het onderzoek gaat het om de vraag, of D-leerlingen Frans door het gebruik van Nederlandstalige opgaven een ander resultaat op een toets behalen dan bij gebruik van Franstalige opgaven. Daarom is in het onderzoek gebruik gemaakt van twee voor het D-niveau geconstrueerde toetsdelen. Het zijn onderdelen die in januari 1995 zijn gepretest ten behoeve van de luistertoets 1996. De opgaven van beide toetsdelen zijn in twee versies geschreven, waarbij de Nederlandse versie een zo letterlijk mogelijke vertaling van de Franse is. Het ene toetsdeel bevat 35 twee-statement-opgaven, het andere toetsdeel 29 drie-keuzeopgaven.

Dertig scholen zijn bereid om met hun leerlingen aan het onderzoek deel te nemen. Er worden twee groepen van 15 scholen geformeerd en iedere school maakt twee van de vier toetsdelen: één toetsdeel met Franse opgaven, en het andere deel met Nederlandse opgaven. Daarnaast maken alle leerlingen van deze 30 scholen één toetsdeel dat als 'anker' dient. Het is immers mogelijk, dat de resultaten op een toetsdeel 'vertekend' worden door een verschillende gemiddelde luistervaardigheid van de beide onderzoeksgroepen. Zo zou het positieve effect van Nederlandse opgaven groter kunnen lijken dan in werkelijkheid het geval is als de groep scholen die zo'n toetsdeel maakt, gemiddeld beter is dan de groep scholen die de Franse versie maakt. Uiteraard is ook het omgekeerde mogelijk.

Door het gebruik van een toetsdeel dat door alle leerlingen wordt gemaakt (het anker) kan een eventueel

verschil is luistervaardigheid tussen de twee onderzoeksgroepen aan het licht worden gebracht. De toetsdelen worden in december 1994 (het anker) en in januari 1995 door de leerlingen gemaakt. In juni 1995 wordt aan de deelnemende scholen gevraagd op te geven, of de leerlingen bij het eerste tijdvak van het centraal schriftelijk eindexamen aan het C- of aan het D-examen hebben deelgenomen. In het onderzoek gaat het in eerste instantie om de D-leerlingen, maar ook het scoregedrag van de C-leerlingen wordt bekeken. Dit om uitsluitel te kunnen geven over mogelijke effecten van het gebruik van Nederlandstalige opgaven voor leerlingen met een geringere luistervaardigheid Frans.

Resultaten

Na terugmelding van de scholen wordt in augustus 1995 een scheiding in C- en D-leerlingen gemaakt. Vervolgens worden de resultaten van de D-leerlingen op de toetsdelen uit het onderzoek bekeken. Daarbij gaat het om resultaten op zowel het anker – dat voor alle leerlingen gelijk is – als om de toetsdelen met de Nederlandse en Franse opgaven. Bij deze laatste toetsen blijken de resultaten van de leerlingen op de toetsen met de Nederlandse opgaven beter te zijn dan die op de Franse versies. De verschillen lopen echter nogal uiteen. Bij de ene toets is het voordeel van de Nederlandse opgaven 17%, bij de andere toets is dat 9%. De leerlingcores op de gemeenschappelijke ankertoets geven over dit verschil uitsluitel. Het blijkt, dat de ene onderzoeksgroep ongeveer 4% luistervaardiger is dan de andere groep. Dat betekent, dat het voordeel van 17% bij het ene toetsdeel met Nederlandse opgaven een overschatting van ongeveer 4% bevat. Bij het andere toetsdeel met Nederlandse opgaven is er een onderschatting van ongeveer 4%. Al met al kan dus worden gesteld, dat het gebruik van Nederlandse opgaven bij de leerlingen uit het onderzoek tot ongeveer 10% hogere scores leidt dan bij de Franse equivalenten van de toetsen. De bevinding dat de ene groep uit het onderzoek wat vaardiger is dan de andere groep, wordt bevestigd door gegevens uit de eindtoets 1996. De beide toetsdelen met Nederlandse opgaven zijn immers in die eindtoets opgenomen en bekeken is of de leerlingresultaten op die eindtoets afwijken van wat kan worden verwacht op grond van de pretest. Daarbij moet worden bedacht dat het aantal leerlingen dat in de steekproef van de eindtoets zit, aanzienlijk groter is dan de onderzoeksgroepen. De gegevens over die grotere groep zijn daarom zekerder. Tussen pretest en eindtoets treedt gewoonlijk een stijging van leerlingresultaten op, omdat dan examencondities een rol spelen: er hangt voor de leerlingen meer van af. Deze stijging blijkt voor het onderdeel dat in het onderzoek door de sterkere groep is gemaakt minder te zijn dan gebruikelijk. Bij het andere onderdeel, dat door de wat zwakkere onderzoeksgroep was gemaakt, is de stijging wat groter dan gebruikelijk.

Betreffen bovenstaande gegevens de D-leerlingen uit het onderzoek; er is ook gekeken naar de resultaten van de C-leerlingen. Deze leerlingen zijn geringer in aantal dan de D-leerlingen en daarom moeten de

resultaten van de C-leerlingen in de onderzoeksgroepen met de nodige voorzichtigheid worden bekeken. Toch kunnen uit de verkregen gegevens wel enkele conclusies worden getrokken. Zo beschikken niet alleen de D-leerlingen, maar ook de C-leerlingen uit de ene onderzoeksgroep over een wat grotere luistervaardigheid Frans dan hun 'soortgenoten' uit de andere onderzoeksgroep. Dit kan worden geconcludeerd op basis van de resultaten op de ankertoets. Bovendien blijkt dat ook de C-leerlingen de Nederlandse variant van de toetsen beter maken dan de Franse. Interessant daarbij – en voor het onderzoek van belang – is het gegeven dat de verschillen bij de groep C-leerlingen in het voordeel van de Nederlandse opgaven ongeveer even groot zijn als die bij de groep D-leerlingen. Dat is van belang, omdat daarmee is vastgesteld dat de groep minder vaardige leerlingen ongeveer evenveel voordeel heeft van opgaven in het Nederlands als de groep leerlingen die beter is.

Gevolgen voor individuele leerlingen

In het voorgaande is aangetoond dat leerlingen gemiddeld genomen op Nederlandstalige opgaven beter scoren dan op Franstalige opgaven. Vraag is of de aangetoonde verschillen voor alle leerlingen in dezelfde mate gelden. Dat is vast te stellen door na te gaan hoe hoog de correlatie tussen de resultaten van de individuele leerlingen op de verschillende toetsdelen is. Dit is vanwege het aantal leerlingen alleen voor de D-leerlingen gebeurd. Bij het berekenen van correlaties wordt bekeken in hoeverre de prestaties van de individuele leerlingen op de diverse toetsen met elkaar in lijn liggen. Een leerling die sterk scoort op de ene toets, zou dat ook op de andere moeten doen. Correlatieberekeningen kunnen geschieden op basis van de door de leerlingen behaalde scores. Het kan echter ook gebeuren op grond van de geschatte vaardigheden die aan de verschillende scores ten grondslag liggen. De scores zijn immers een uitdrukking van een vaardigheid waarover leerlingen beschikken. Bij volledige overeenstemming in resultaten op verschillende toetsen is die correlatie 1. Indien geen enkele overeenstemming bestaat is de correlatie 0.

In het onderzoek is sprake van twee groepen D-leerlingen. Beide groepen hebben de ankertoets gemaakt. Dit is een toetsdeel met Franstalige driekeuzeopgaven. Daarnaast hebben de groepen twee onderzoekstoetsen gemaakt: een toets met Franse opgaven en een toets met Nederlandse opgaven. Dat is kruislings gebeurd. Als we de toetsen van een code voorzien kunnen we spreken van de toetsen 1N (de Nederlandse versie van toets 1) en 1F (de Franse versie van toets 1). De andere toetsdelen noemen we 2N en 2F. Voor ieder van de beide groepen leerlingen zijn de correlaties op de individuele prestaties op de drie door hen gemaakte toetsen berekend.

Onderzoeksgroep	anker	1N	2F
anker	1.0000		
1N	.75530	1.0000	
2F	.82569	.89609	1.0000

Onderzoeksgroep 2

	anker	1F	2N
anker	1.0000		
1F	.76566	1.0000	
2N	.84245	.86792	1.0000

Correlaties per onderzoeksgroep D-leerlingen tussen onderliggende vaardigheden op drie toetsdelen.

In bovenstaande tabel is per onderzoeksgroep sprake van twee toetsdelen met Franstalige opgaven (anker + 2F of anker + 1F) en één onderdeel met Nederlandstalige opgaven (1N of 2N).

In de praktijk bedraagt de correlatie tussen twee toetsen eigenlijk nooit 1. Er zijn altijd factoren die een storende invloed hebben. Dat kunnen factoren van externe aard zijn (een leerling heeft toevallig slecht geslapen, is nerveus, of heeft last van lawaai tijdens de toetsafname). Dat kunnen ook factoren zijn die in de toetsen zelf liggen. Zo zou het onderwerp van de ene toets sommige leerlingen meer kunnen aanspreken dan het onderwerp van een andere toets, met eventuele gevolgen voor de score. In ons onderzoek gaat het om de factor 'taal waarin de opgaven zijn gesteld'. Deze factor zou een verschillende uitwerking op leerlingen kunnen hebben. Zo zou de ene leerling meer baat kunnen hebben bij Nederlandse opgaven dan een andere leerling. Zou de taal in de opgaven een factor van belang zijn, dan zou de corre-

latie tussen twee toetsen waarbij een Nederlands onderdeel betrokken is, lager moeten zijn dan de correlatie tussen twee toetsen met Franse opgaven. Uit de correlatietabellen blijkt echter dat correlaties tussen 1N en 2F c.q. 1F en 2N hoger zijn dan die tussen 2F en anker c.q. 1F en anker. De conclusie is dan ook dat *niet* de taal in de opgaven verantwoordelijk is voor een lagere correlatie. Het ziet er naar uit dat één of meer elementen uit de ankertoets oorzaak zijn van een lagere correlatie tussen de 'Franse' toetsen. Daarbij kan gedacht worden aan elementen als stem van de geïnterviewde, het gespreksthema, spreeknelheid...

Er is nóg een manier waarop de eventuele invloed van Nederlandse opgaven kan worden nagegaan. Bekeken kan worden of er groepen leerlingen met een bepaald vaardigheidsniveau extra bevoordeeld worden door het gebruik van Nederlandse opgaven. Daarvoor kan gekeken worden naar de resultaten van de C-leerlingen.

De C-leerlingen vormen een aparte groep met een gemiddeld lagere vaardigheid dan de groep D-leerlingen. Verwacht zou kunnen worden, dat deze groep het meeste voordeel heeft bij het gebruik van Nederlandse opgaven. Zij zouden immers wel eens de meeste leesproblemen bij Franse opgaven kunnen hebben. Zoals in het voorafgaande is geconstateerd, is dat ech-

Een cursus/studie Frans in Frankrijk?

- 66 zomer-, 44 jaarcursussen
- óók voor docenten Frans
- cursus/studieduur: van 1 wk tot 9 mnd
- vlotte afhandeling van inschrijving
- steun van Franse Ambassade
- uitgebreid, persoonlijk advies van leraar Frans

Vraag de gratis folder aan!

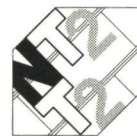
TRICOLORE

Bemiddeling voor cursussen Frans in Frankrijk

Postbus 93333
2509 AH Den Haag
tel.: 070-383 6666

Nederlands als tweede taal?

Het projectmanagement Taalbeleid NT2 zorgt voor:

- **deskundigheidsbevordering** via netwerken en studiedagen
- **verstrekt informatie** via nieuwsbrieven en folders
- **biedt ondersteuning** op het gebied van lokaal taalbeleid
- **beantwoordt vragen en geeft advies** over leermiddelen en (na)scholing via het NT2-centrum

Wij houden u op de hoogte

Bel voor meer informatie: (073) 624 72 44

Projectmanagement Taalbeleid NT2
Postbus 482
5201 AL 's-Hertogenbosch

ter niet het geval. De C-leerlingen hebben gemiddeld genomen een voordeel van de Nederlandse opgaven, dat ongeveer even groot is als dat van de D-leerlingen. Dat betekent voor de toetsconstructeurs, dat zij erin slagen het beroep op de leesvaardigheid bij opgaven in de doeltaal zo gering te maken, dat het geen rol speelt in het onderscheid tussen C- en D-leerlingen.

Conclusie

Uit het onderzoek blijkt, dat het gebruik van Nederlandse vertalingen van Franse opgaven voor D-leerlingen Frans alleen maar gevolgen heeft voor de hoogte van de scores, niet voor de rangvolgorde van de leerlingen. Uit de prestaties van de C-leerlingen blijkt, dat deze minder vaardige leerlingen niet meer voordeel hebben van Nederlandstalige opgaven dan de D-leerlingen. Dit bevestigt de resultaten van de correlaties.

Op grond van deze bevindingen kan niet worden gezegd dat Franse of Nederlandse opgaven in de toets de voorkeur verdienen. Andere argumenten moeten de doorslag voor de keuze van een taal in de opgaven geven. In dit geval is dat de wens van veel docenten Frans om de opgaven van de D-toets in het Nederlands aan te bieden. Daarom is – in overleg met de Adviescommissie Luistertoetsen – besloten de toetsdelen uit het onderzoek met de Nederlandse opgaven in de eindtoetsen 1996 op te nemen. Ook de jaren daarna zullen de D-toetsen Frans opgaven in het Nederlands bevatten.

Het gevolg van het gebruik van Nederlandse opgaven is een stijging van de gemiddelde score. En dat heeft tot gevolg dat de lagere scoregebieden minder leerlingen gaan herbergen, de hogere meer. Dat betekent ook dat leerlingen die op de toets met Franse opgaven al een 9 of een 10 behalen, zich niet meer kunnen onderscheiden van leerlingen die iets minder vaardig zijn. Een toets behoort echter voldoende scoerruimte te bieden voor alle leerlingen. Dat is dan

ook de reden dat jaarlijks na de pretest een selectie van opgaven wordt gemaakt die een bepaalde moeilijkheidsgraad heeft. Bij driekeuzevragen is dat ongeveer 67% goede antwoorden, bij tweekeuzevragen is dat ongeveer 75%.

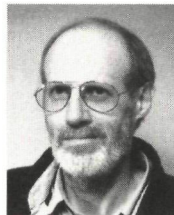
Uit het voorgaande volgt, dat de stijging van de gemiddelde score door het gebruik van Nederlandse opgaven gecompenseerd moet worden. Dat kan op twee manieren: er wordt wat moeilijker taalmateriaal in de toets aangeboden dan tot dusverre gebruikelijk is, óf in de opgaven wordt meer van de leerlingen gevegd. Bij dit laatste zijn de nodige vraagtekens te plaatsen. Bij een luistertoets gaat het immers om de luistervaardigheid. Het gaat er niet om dat leerlingen problemen in opgaven moeten oplossen. Opgaven bij een luistertoets moeten eenvoudig en doorzichtig van structuur zijn. Het gebruik van Nederlands geeft de toetsconstructeurs uiteraard wel iets meer speelruimte bij de woordkeuze in de opgaven. Men mag immers aannemen dat de leerlingen over een grotere Nederlandse dan Franse woordenschat beschikken. Bij de constructie van de D-toets Frans 1997 en latere jaren gaat het niet meer om opgaven die zo letterlijk mogelijk uit het Frans zijn vertaald, zoals ten behoeve van dit onderzoek is gebeurd en zoals dus geldt voor de onderdelen uit de eindtoets 1996; de constructie gebeurt voortaan direct in het Nederlands. Ook bij het opnemen van moeilijker taalmateriaal in de D-toets is een kanttekening te plaatsen. Dit zal slechts in beperkte mate kunnen, ook al om voldoende afstand tot het taalmateriaal in de havo-toets te houden.

De beslissing om de opgaven in de D-toets Frans in het Nederlands aan te bieden, heeft dus wel enkele haken en ogen. De komende jaren zal moeten blijken in hoeverre het mogelijk is luistertoetsen voor het D-niveau Frans met Nederlandse opgaven te maken, zonder dat de bovengenoemde bezwaren optreden.

Literatuur

- Groot, P.J.M., *Luistervaardigheid Frans, Duits, Engels. Doelstelling en toetsing*, Amsterdam: Meulenhoff Educatief, 1976.

Harry Beltman

Geboren 1942. Studeerde Duits mo-A en mo-B in Arnhem en behaalde het doctoraal aan de Universiteit Utrecht. Was van 1963 tot 1976 werkzaam in het onderwijs en is sinds

1976 verbonden aan het Cito. Is daar onder meer belast met de constructie van luistertoetsen.
Adres: Cito, Postbus 1034, 6801 MG Arnhem.